

ULUSAL BAĞIMSIZLIK SAVAŞI'NIN ÖRGÜTLENME AŞAMASINDA MELEK REŞİT HANIM VE FAALİYETLERİ

Necdet AYSAL*

Hasan DİNÇER**

Özet

Ulusların tarihinde dönüm noktası niteliği taşıyan dönemlerin, önemli olayları tarih aynasına yansıtmanın yanında, o ulusu oluşturan fertlerin faaliyetlerinden mürekkep zengin bir tabloyu da gözler önüne serdiği kabul edilir.

Birinci Dünya Savaşı sonunda 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmış ve Türk toprakları işgal edilmişti. Türk tarihi açısından bir ölüm-kalım mücadelesinin cereyan ettiği bu dönem zengin bir olaylar, olgular, kişiler galerisidir. Bu galeride Saltanat-Hilafet savunucusunu, İngiliz işbirlikçisini, ABD mandası taraftarının, bölgesel kurtuluşu amaçlayan örgütleri, tam bağımsız ve yeni bir devlet uğrunda mücadele edenleri görmek mümkündür. Ulusal Bağımsızlık Savaşı dönemi ile ilgili olarak varılacak birçok hükümden biri kuşkusuz, yönelişi her ne olursa olsun her siyasal örgütlenme ve mücadele biçiminde erkeklerin daha etkin olarak rol aldıklarıdır. Ancak, Bağımsızlık Mücadelesi'nin bir halk hareketi olarak başladığı ve başarıya ulaştığı tezi kabul ediliyor ise, bu süreçte kadınların oynadığı rolü de belirginleştirmek bir gerekliliktir.

Bu çalışmanın konusu olan Melek Reşit Hanım da Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın örgütlenme evresi olarak kabul edilen 1919 yılı içinde, kuruluşuna ön ayak olduğu Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti aracılığıyla ülkenin kurtuluşuna dolaylı ama kesin bir katkı sunmuş kadınlardandır. Bu çalışma kapsamında, ülkenin kurtarılmasındaki katkıları çerçevesinde Cemiyet'in kuruluşu, amaçları, faaliyetleri ele alınacak ve bu faaliyetlerde Melek Reşit Hanım'ın merkezi bir rolü olduğu fikrinden hareketle O'nun, düşünce ve duygu dünyası aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Melek Reşit Hanım, Ulusal Bağımsızlık Savaşı, Mustafa Kemal Paşa.

* Öğr. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (aysal@ankara.edu.tr).

** Öğr. Gör., Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (dincerdebrelil@yahoo.com).

MRS. MELEK RESİT AND HER ACTIVITIES DURING THE ORGANIZATION STAGE OF NATIONAL INDEPENDENCE WAR

Abstract

Periods which is a turning point in the history of nations, mirror on the important events, as well as the activities of the individuals forming the nation, rich ink is considered to lay on a table in front of your eyes.

At the end of the First World War Armistice Agreement signed on October, 30 1918 and Turkish territories have been occupied . A life and death struggle took place in Turkish history of this period, a rich events, facts, contacts gallery. Sultanate-Khilafat defender, the British collaborationist, U.S. protectorates supporter of regional organizations seeking salvation, fully independent and can be seen in those who fought for a new state in this gallery. To be reached in relation to the National Independence War period is one of many provision of course, whatever the orientation of each political organization in the form of fighting men, and they received a more effective role. However, when it started as a popular movement and the independence struggle, succeeded in being accepted thesis, highlight the role women have played in this process is essential.

Mrs. Melek Reşit which is the subject of this study in the National Independence War, was recognized as organization phase in the year 1919. She was one of the women who became a leader indirectly but definetely, through the establishment of Sivas Anatolian Women Defence of the Homeland Association the presented a decisive contribution to the country's liberation. We enclose In this study, within the framework of the country's contributions to the establishment of Society, objectives and activities to be addressed, in these activities. Mrs. Melek Reşit had an active role, from the idea her world of thought and emotion will be illuminated.

Key Words: *Sivas Anatolian Women Defence of the Homeland Association, Mrs. Melek Reşit, The National Independence War, Mustafa Kemal Pasha.*

Giriş

Ulusların tarihinde dönüm noktası niteliği taşıyan dönemlerin, önemli olayları tarih aynasına yansıtmanın yanında, o ulusu oluşturan fertlerin faaliyetlerinden mürekkep zengin bir tabloyu da gözler önüne serdiği kabul edilir.

Birinci Dünya Savaşı sonunda 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması, Osmanlı Devleti için bir ölüm fermanı olmuştu. Antlaşmanın ağır hükümlerinin hiç vakit kaybetmeksizin uygulamaya konulmasıyla birlikte Anadolu hızlı bir şekilde işgal edilmeye başlanmıştır¹. Türk halkının, Hükümetin ve Padişahın umutsuzluk içinde bulunduğu bir dönem olan 13 Kasım 1918'de İstanbul'a gelen Mustafa Kemal Paşa, hiç yılgınlık göstermeyerek kurtuluş inancını şu sözlerle ifade etmiştir²: "...Hata ettim, İstanbul'a gelmemeli idim. Ne yapıp Anadolu'ya dönmenin çaresine bakmalı, geldikleri gibi giderler".

Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'daki zayıf kadro ile vatanın kurtuluşunun mümkün olamayacağını anlamıştı. Artık kendisini, milli kurtuluş hareketini başlatacak ve yönetecek bir önder olarak görüyordu. Sonunda beklenen kararını vermiştir³: "*Anadolu'ya geçecek, orada milli bir teşkilat kurup mücadeleye başlayacak ve bu mücadelesini millete mal ederek milli egemenliğe dayalı bir devlet kuracaktı.*" Nitekim Mustafa Kemal Paşa'nın "*Dokuzuncu Ordu Müfettişi*" sıfatıyla 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasıyla birlikte, Kurtuluş Savaşı'nın gerçek anlamda başladığı görülecektir⁴.

*"... Ne denli zengin ve müreffeh olursa olsun, bağımsızlıktan yoksun bir ulus, uygar insanlık karşısında uşak olma durumunda kalmaktan kendini kurtaramaz. Oysa Türk'ün onuru ve yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir ulus, tutsak yaşamaktansa yok olsun daha iyidir. Öyleyse 'Ya İstiklâl Ya Ölüm'"*⁵

Bu parola ile başlayan ve Türk tarihi açısından bir ölüm-kalım mücadelesinin cereyan ettiği bu dönem, zengin olaylar, olgular ve kişiler galerisidir. Bu galeride Saltanat-Hilafet savunucusunu, İngiliz işbirlikçisini, ABD mandası taraftarını, bölgesel kurtuluşu amaçlayan örgütleri, tam bağımsız ve yeni bir devlet uğrunda mücadele edenleri görmek mümkündür. Kurtuluş Savaşı dönemi ile ilgili olarak varılacak birçok hükümden biri kuşkusuz, yönelişi her ne olursa olsun her siyasal örgütlenme ve mücadele biçiminde erkeklerin daha etkin olarak rol aldıklarıdır. Ancak, Bağımsızlık Mücadelesi'nin bir halk hareketi olarak başladığı ve başarıya ulaştığı tezi kabul ediliyor ise, bu süreçte kadınların oynadığı rolü de belirginleştirmek bir gerekliliktir.

1 Seha L Meray - Osman Olcay, *Osmanlı İmparatorluğunun Çöküş Belgeleri (Mondros Bırakışması, Sevr Andlaşması, İlgili Belgeler)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1977, ss.1-5.

2 Cevat Abbas Gürer, *Ebedi Şef, Kurtarıcı Atatürk'ün Zengin Tarihinden Birkaç Yaprak*, İstanbul, 1939, s.34.

3 Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, Vatan Neşriyatı, İstanbul, 1953, s.49.

4 Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, C. 1, 8. Basım, Kastaş AŞ Yayınları, İstanbul, 1987, s.238.

5 Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk*, C. II, 14. B., Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1982, ss.8-10.

Melek Reşit Hanım⁶, Kurtuluş Savaşı'nın örgütlenme evresi olarak kabul edilen 1919 yılı içinde, kuruluşuna ön ayak olduğu Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti aracılığıyla ülkenin kurtuluşuna dolaylı ama kesin bir katkı sunmuş kadınlardandır.

1. Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti

1.1. Cemiyet'in Kuruluşu

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından sonra yaşanan gelişmeler, yukarıda kısaca gösterildiği gibi, çift yönlü bir seyir izlemiştir. İşgaller, İstanbul basınının işbirlikçi tutumu, Padişah ve Hükümetlerin diplomatik usuller ile ulaşılabilecek bir barış antlaşmasını tek kurtuluş yolu olarak kabullenmeleri⁷, karanlık bir geleceğin yaklaştığını düşündürürken; Kuva-yı Milliye'nin yürüttüğü silahlı mücadele⁸, bölgesel amaçlarla tesis edilmiş olsalar da Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin çalışmaları, Mustafa Kemal başta olmak üzere tanınmış, başarılı subayların dağınık direniş hareketlerini merkezileştirme faaliyetleri, zorlu fakat onurlu bir istikbali müjdelemektedir. Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti bu süreçte ve elbette gelişmelerden etkilenmenin eseri olarak vücut bulacak, Melek Reşit Hanım da kuruluşuna öncülük ettiği Cemiyet aracılığıyla ülkenin kurtuluşuna katkı yapacaktır.

Cemiyeti'nin kuruluş dilekçesi, Melek Reşit Hanım tarafından 26 Kasım 1919 tarihinde Sivas Valiliği'ne verilmiştir. Bu arada Cemiyetin Yönetim Kurulu tarafından hazırlanan Nizamnamesi⁹ ve Cemiyet mührü, 7 Aralık 1919 da Valiliğe sunulmuş ve yasal işlemin tamamlanması istenmiştir¹⁰. Sivas Valiliği,

6 Sivas Valisi Mehmet Reşit Paşa'nın ikinci hanımıdır. Mehmet Reşit Paşa, 1895 yılında Mülkiye Mektebi'nden hocası Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı Emine Seniye Hanım'la evlenmiş ve bu evlilikten Ahmet Cevdet isimli çocuğu olmuştur. 1907 yılında Emine Seniye Hanım'dan ayrılan Mehmet Reşit Paşa, Meşrutiyetin ilanından sonra 9 Ağustos 1908'de Edirne Valiliği'ne atanmış ve 21 Eylül 1909'da ise Cezayir Bahr-i Sefid (Akdeniz Adaları) Valisi olmuştur. Bu görevde iken ikinci evliliğini Melek Hanım'la yapmıştır. Bu evlilikten ise Mahmut Aziz, Nimet, Celal, Hikmet ve Fikret isimli çocuklar olmuştur. Bkz., Enis Şahin, "Sivas Kongresi Hazırlıkları ve Sivas Valisi Reşid Paşa", *Sivas Kongresi III. Uluslararası Sempozyumu* (2-3 Eylül 2004), Yay. Haz.: Nilgün İnce, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2005, s.s.183-184; Cevdet Reşit Yularkıran, *Reşit Paşa'nın Hatıraları (Sivas'ta Harekâtı Milliye Başlangıcından Sivas Kongresi ve Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Açılışına Kadar)*, Tan Matbaası, İstanbul, 1939, ss.1-164.

7 Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, Mutlakiyete Dönüş (1918-1919)*, C. I, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1998, s.64.

8 Fahrettin Çiloğlu, *Kurtuluş Savaşı Sözlüğü*, Doğan Kitap, İstanbul, 1999, ss.137-138.

9 On bir maddeden oluşan Cemiyet Nizamnamesi için bkz.: *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi*, K. 28, G. 98, B. 98-a 001; K. 28, G. 98, B. 98-b 001; K. 28, G. 98, B. 98-c 001; K. 28, G. 98, B. 98-d 001, EK-1-5.

10 Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Yönetim Kurulu'nda Reise-i evvel (Birinci Başkan) Melek Reşit, Reise-i sâni (İkinci Başkan) Samiye, Kâtibe Şefika Kemal, Veznedar Emine Hanımlar bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz.; *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, (Editör, Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan), Siyasal Kitabevi Yay., Ankara, 2011, s. 87; Bekir Sıtkı Baykal, *Milli Mücadelede Anadolu kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti*,

yaptığı incelemeler sonunda 9 Aralık 1919 tarihli yazısıyla “Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti”nin kuruluşunu onaylamıştır¹¹.

Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti resmen kurulmadan önce, 28 Kasım 1919’da Sivas Numune Mektebi’nde kadınların katılımı ile bir toplantı düzenlenmiş¹², Cemiyetin kuruluşu ve amacı “Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandığında Osmanlı Devleti’nin kontrolünde olan toprakların kurtarılması yolunda mücadele etmek” olarak belirlenmiş ve burada ilk kez halka duyurulmuştur¹³.

1.2. Melek Reşit Hanım’ın Konuşmaları

Melek Reşit Hanım’ın fikri düzeyini, meselelere yaklaşım biçimini ve duygu dünyasını değerlendirebilmek de kuşkusuz, Cemiyet yoluyla yürüttüğü çalışmaları, yazışmaları, yaptığı konuşmaları tahlil etmekle mümkün olacaktır.

28 Kasım 1919’da Sivas Numune Mektebi’nde yapılan toplantıda Cemiyet’in başkanı olacak olan Melek Reşit Hanım bir konuşma yapmıştır. Melek Hanım’ın konuşması, duygusallığın ve gerçekçiliğin iç içe geçtiğini düşündürecek cümleler ile yüklüdür¹⁴:

“Muhterem Hemşirelerim!

Bugün buraya toplanmaktaki maksadımız, memleketimiz hakkında biraz görüşmek, dertleşmek, ağlaşmak, Cenab-ı Hakka yalvarmak, lâzım gelirse vatanın müdafaa-i için hatta ölüme bile katlanmaktır. Çünkü istiklâlini kaybeden bir millet, en büyük rahata nail olsa bile artık o memleketin sahibi değildir, esiridir. Bir insan küçük bir evin hanımı olmayı elbet büyük bir evin hizmetçisi olmaya tercih eder. Hâlbuki memleketini kaybetmek, hizmetçilikten de esaretten de güçtür, İzmir’in muvakkat bir işgali esnasında bile dindaşlarımıza ne hakaretler yapıldığını görüyoruz. Hâlbuki biz daha istiklâlini muhafaza eden, parlak bir tarihe sahip olan bir milletiz. Hülâsa hemşirelerim, bizim için ya ölüm ya istiklâl! Bunu düşünerek “Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti” namı ile sırf seslerimizi, memleketimizi parçalamak isteyenlere işittirmek için delâletinizle bir cemiyet teşkil etmeye karar verdik. Bu cemiyet,

Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1986, s.2.

- 11 Vali Reşit Paşa’nın imzasıyla yürürlükteki yasalara uygun olarak kuruluşu onaylanan, “Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti”nin kurucuları arasında şu isimler yer almaktadır: “Sivas Valisi Reşit Paşa Hazretlerinin refikası Melek, Defterdar Tevfik Bey refikası Sâmiye, Jandarma Tabur Kumandanı Kemal Bey refikası Şefika, Çankırı Memlehası Müdürü Raif Efendi refikası Emine Hanımlar” Bkz; Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi* (4 Eylül 1919-9 Kasım 1920), II. Cilt, 2. Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1991, s.s.107-108.
- 12 Ütkan Kocatürk, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1918-1938*, 2. B., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s.115.
- 13 Ayşe Afetinan, “Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti”, *VIII. Türk Tarih Kongresi* (11-15 Ekim 1976) *Kongreye Sunulan Bildiriler*, III. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1973, s.1996.
- 14 Toplantıda Sivas Darü’l Eytam Müdiresi Makbule Hanım da bir konuşma yapmıştır. Baykal, *a.g.e.*, ss.41-42.

sırf müşterek hukukunuzu müdafaa edecektir. Memleketimizin mukadderatı belli olup sulh imza edilinceye kadar bu cemiyet devam edecektir. Memleketimizin muhafazası için ne lâzım gelirse her şeyi yapacak, bütün yaptıklarını ve yapacaklarını yine sizi toplayıp haberdar edecek ve reyinizi alacaktır. Bu cemiyet efradının heyet-i idaresi on altı kişiden ibaret olacaktır. Kimleri intihap etmek isterseniz memurin ve yerli haremlelerinden intihap ediniz. Yalnız, sizin hukukunuzu mümkün olduğu kadar müdafaa edebilecek liyakatta hanımlar olsun. Maksad-ı teşekkül memleketin müdafaasıdır. Hemen Cenab-ı Hak teşebbüsümüzde muvaffak bil-hayr eylesin, Amin!..”

Numune Mektebi’nde toplantının yapıldığı gün, Padişaha, Sadrazama, Dâhiliye Nazırı’na çekilen telgrafta Cemiyetin amacı açıklanmış, millete karşı yapılan haksızlıkların düzeltilmesi için hükümetin girişimde bulunması istenmiştir¹⁵.

Kuruluşundan yaklaşık iki ay sonra, Cemiyet’in yaptığı çalışmalar hakkında üyeleri bilgilendirmek ve yeni faaliyetleri saptamak için genel kurul toplantısı yapılmıştır. 6 Şubat 1920 Cuma günü toplanan genel kurulda Başkan Melek Reşit Hanım ülkenin genel durumuna dair değerlendirmelerde bulunmuş; kadınlara düşen sorumluluğu hatırlatmış, Sivaslı kadınları maddi yardımda bulunmaya çağırmıştır¹⁶:

“...Vatanımız ölüm halinde bir hasta... müşfik hastabakıcılar hemen etrafını almazsa vatan, bütün milletin anası olan vatan ölür ve milyonlarla evladını sefil, perişan yabancı ellerin zulüm ve kahrına terk edip gider. Bugüne kadar yetiştirdiği, büyüüttüğü, şerefle yaşattığı evlatlarını telin ederek ölür... Vatanımızı kurtaracağız... Anaya daha şefkatle bakan, kız evlattır. Erkek evlat müdafaa eder. İşte hemşirelerim, vatana vazifemizi ifa edeceğimiz gün bu gün, saat bu saattir. Maraş’taki din kardeşlerimize imdat için bugün erkek kardeşlerimiz müdafaaya gittiler ve daha da gidiyorlar. Biz de onların kardeşleri isek hiç olmazsa küçük bir ihtiyaçlarını temin için bir kız kardeşe düşen vazifeye hemen şitap edelim... Sizi bugün bu vazifeye davet etmekle pek mesudum... Anadolu hanımları böyle küçük şeylere değil, lazım geldiği vakit pek büyük fedakârlığa da şitap ederler...”

Eşi Sivas Valisi Reşit Bey’in tayini sebebiyle¹⁷ şehirden, dolayısıyla Cemiyet başkanlığından da ayrılmak zorunda kalan Melek Hanım’ın veda mesajı son derece anlamlıdır¹⁸:

15 Afetinan, a.g.m., s.1997.

16 Aynı toplantıda Yüzbaşı Rıza Bey’in eşi Fehime Hanım, Veznedar Emine Hanım’ın kızı Belkis Raif Hanım, Biçki Salonu Müdiresi Tacürrical Ali Hanım, Eski Polisi Müdürü Hüseyin Efendi’nin kızı Münire Hanım, Cemiyet Katibesi Şefika Kemal Hanım ve Dârü’l Eytam Müdiresi Makbule Hanım da birer konuşma yapmışlardır. Baykal, a.g.e., s.50.

17 Sivas Valisi Mehmet Reşit Paşa, sağlık sorunu nedeniyle 16 Ekim 1920’de Kastamonu Valiliği’ne atanmıştır. Görevde bulunduğu süre içerisinde rahatsızlığının devam etmesi ve kendisine deniz kenarında bir yerde oturması tavsiye edildiğinden 2 Ağustos 1921’de Valilik görevinden ayrılmıştır. Bir süreliğine İnebolu’da ikamet eden Mehmet Reşit Paşa, daha sonra İstanbul’a yerleşmiş ve 14 Nisan 1924’te 56 yaşında vefat etmiştir. Bkz.: Şahin, a.g.m., s.184.

18 Baykal, a.g.e., s.79.

“Harb-i Umumînin neticesinde memleketimiz için öteden beri düşmanlarımızca mukarrer olan taksim plânının mevki-i tatbika vazına teşebbüs olunması üzerine, bütün milletin yek-avaz olarak feryada başladığı sırada Sivas'ta bulunan hamiyetli hanımefendiler tarafından teşkil edilen cemiyetimiz de bu haksızlığa karşı müdafaa esbabına tevessül etmiş ve Avrupa, Amerika rical-i siyasîsi ile hükümet-i merkeziyeye karşı protestonamelerimizle muhik müracaatlarda bulunarak vazife-i vataniyesi-ni elinden geldiği mertebe ifaya çalışmış idi. Memleketin istiklâli, millet-i Osmaniye-i muhteremenin hürriyeti istihsal olununcaya kadar bu vazife-i mukaddesede devam olunacağından ümidim ber-kemaldir. Zevcimin Kastamonu'ya tahvil-i memuriyetinden dolayı meyusen iki gün sonra terk etmeye mecbur olduğumuz güzel Sivas'ta cemiyetimizce yapılacak pek çok işler vardır. Cemiyetin memleketi kurtarmak için vâki olacak teşebbüsât-ı esâsiyesine zamîmeten cephelerde düşmanlarla çarpışan asker kardeşlerimize çamaşır, çorap vesaire tedariki ile yardım etmek, memlekette teessüs eden ve mevcudu şüheda ve muhacirin cemiyetlerden mürekkep olan darüleytâmların temin-i ihtiyacı için hanımefendiler arasında iane cem olunarak devam ve bekasını temin eylemek, memleketin fukarasına karşı kadın şefkatiyle muavenette bulunmak, gelip geçen yersiz yurtsuz muhacirlere elden geldiği derecede yardım etmek, Sivas'ta hanım kızlara biçki, dikiş nakış talim ettirilmek üzere müesseler açmak gibi hususatı da vakt-i merhûnunun hululünde vücuda getirmeye çalışmak suretiyle hizmet-i vataniye ve medeniyesini ifa edeceğinden eminim. İşte cemiyetimizin bundan sonra ittihaz edeceğini kaviyyen ümit ettiğim şu hat ve harekette muvaffakiyetle hatve-endâz olmasını temenni ederek cümlenize veda ediyorum ve cemiyete ait evrakı da heyet-i idarenize takdim eyliyorum. İnşallah Umumî Kongrenin içtimasında bu temenniyatımın hayz-ârây-ı husul olması için heyet-i muhteremeniz delâlet-i ciddiyede bulunur Efendim.”

Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Başkanı Melek Hanım'ın hazırladığı bu mesaj, bir ayrılık mesajından daha çok, ülkenin kurtuluşu için mücadele edenlere destek olunması, kimsesiz çocuklara ve muhacirlere yardım edilmesi gibi, o güne kadar yürütülmüş çalışmaların, sürdürülmesi yolundaki rica ve temennilerini yansıtmıştır.

2. Cemiyet'in Yazışmaları-Protostoları

2.1. Heyet-i Temsiliye İle Yazışmalar

Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, kuruluşundan başlayarak en çok Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal ile yazışmalarda bulunmuştur. Cemiyet, Mustafa Kemal'e kuruluşu amacını ve verilecek görevleri yapmaya hazır olduğunu bildirmiş, yürüttüğü faaliyetler hakkında Temsil Heyeti'ne düzenli olarak rapor sunmuştur. Mustafa Kemal ise Cemiyet'in kuruluşunu büyük bir takdir ile karşılamış, Maraş'ta yaşanan gelişmelerden İzmir'i Yunanistan'a ilhak etme çalışmalarına, Avrupa basınında yer alan haberlerden Ermeni faaliyetlerine kadar, önemli siyasi gelişmeler hususunda Cemiyet'i bilgilendirmiştir¹⁹.

19 Afetinan, a.g.m., s.1998-1999..

Mondros sonrası Avrupa kamuoyunda işgalleri meşrulaştırmak yolunda Türklerin uygar olmadığına dair yoğun bir propaganda yürütüldüğü bilinmektedir. Mustafa Kemal 13 Aralık 1919'da, Cemiyet'e kuruluşu dolayısıyla gönderdiği telgrafta, kurtuluşa yapacağı katkı yanında, bu propaganda konusuna da temas etmiştir. Cemiyet'in kuruluşunun, Avrupa'da Türkler hakkındaki önyargıların kırılmasında oynayacağı müspet role dikkati çekmiş, ayrıca, ulusal mücadeleye katılımı artırmak anlamında erkekler üzerinde yapacağı olumlu tesiri hatırlatmıştır²⁰:

"...Türk kadınlarının nezaket ve ciddiyet-i mefkûreleri... Fedakârlıkları bu gibi içtimai vesilelerle tezahür ettikçe bütün cihan nazarında, hususiyle Avrupa'nın bize muhalif olan efkâr-ı umumiyesi muvacehesinde müstakbelin asri bir Türkiye'sine vücut verecek kabiliyet-i milliyemizi ispat edeceğinden menafi-i milliye ve vataniyede hanımefendilerin de müşareket-i fikriye ve ruhiyesi memleket namına mucib-i iftihadır... Hanımlarımızın mesai-i milliyede metanet ve ciddiyetle terakkileri erkekler için medar-ı teşvik ve ensâl-i müstakbele için de numune-i imtisal olacaktır."

Mustafa Kemal Paşa tarafından gelişmeler konusunda sürekli bilgilendirilen Cemiyet yöneticilerinin, dönemin kışkırtma ve kararsızlık atmosferinde, kamuoyunu Ulusal mücadeleyi desteklemek yönünde gerçekleştirecek bilgi ve haber akışının, bu doğrultuda hizmet sunacak kurumların önemini kavradığı anlaşılmaktadır. 6 Nisan 1920'de Anadolu Ajansı'nın kuruluşunu sevinçle karşılayan Cemiyet²¹, Ajans'ın haberlerinin Sivas köy ve kasabalarına ulaştırılması hususunda ciddiyetle çalışılacağını Mustafa Kemal'e bildirilmiştir. Cemiyet yine bu çerçevede, Ankara'da yayınlanmaya başlanan Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'ne abone olmuş, 15 Şubat 1920 tarihli telgrafı ile de İrade-i Milliye Gazetesi'nden, 6 Şubat 1920'de gerçekleştirdikleri Genel Kurul toplantısında yapılan konuşmaları yayınlamasını rica etmiştir²²:

"Efendim!...Cuma günü Numune Mektebi'nde tilâvet buyurulan hatm-i şerife duasını müteakip okunan müheyyiç nutuklar üzerine, hemşirelerimiz galeyana gelip Maraş'taki kardeşlerimizin müdafaası için iane cem' etmeğe başladılar ve yarım saat içinde 290 lira toplanmış ve bugün de 338 lira Maraş sefaletzedelerine olmak üzere Sivas Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine, 100 lirası İzmir felâketzedelerine muavenet-i naçizane olmak üzere vilâyet vasıtasıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne teslim edilmiştir. O gün irat edilen nutuklarla çocukların okudukları manzumelerden bazılarını takdim eyledik. Kıymetli sahifelerinizi işgal etmezse derç etmek lütfünde bulunursanız memnun oluruz Efendim."

Sivas Anadolu Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, İstanbul basınının işgal yıllarında oynadığı menfi rolü de fark etmiş ve tepki göstermiştir. İstanbul Osmanlı Matbuat Cemiyeti'ne 8 Ocak 1920'de çektiği telgrafta, toplumun

20 Baykal, a.g.e., ss.4-5.

21 Kocatürk, a.g.e., s.148.

22 Baykal, a.g.e., s.65.

birlik halinde bulunmasını gerektiren ağır koşulları hatırlatılmış, tam da bu koşullarda İstanbul gazetelerinin toplumda ikilik oluşturmaya dönük yayın yaptığını belirtmiştir. Ülkenin kurtuluşu için çalışanların İtilafçı ve İttihatçı olarak nitelenmek suretiyle bozgunculuk yapıldığı belirtilerek, Anadolu'nun, fırkaları ve fırkacılığı reddettiği ancak işgale kaşı mücadele edenleri sahiplendiği vurgulanmıştır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Anadolu ile İstanbul'un karşılıklı durumlarına da yer verilerek, Anadolu'nun acıları ve kayıpları yaşadığı bu savaş yıllarında, İstanbul'un üst tabakalarının rahat bir hayat sürdüğü ifade edilmiştir. Telgrafın sonunda, kurtuluş mücadelesine sekte vuracak biçimde yayın yapan gazetelerin bu tutumlarını sürdürmeleri halinde boykot edileceği, hatta Anadolu'ya sokulmayacağı belirtilmiştir²³.

Cemiyet, Temsil Heyeti'nin Ankara'ya gidişinden sonra da Heyet ile yazışmalarını sürdürmüş, özellikle TBMM'nin açılışını millet yolunda daha verimli çalışmanın bir aşaması olarak değerlendirmiştir. İstanbul'un resmen işgalinden sonra Bekir Sami ve Hamdullah Suphi Beylerin ve Halide Edip Hanım'ın Ankara'ya gelişlerini kutlamış, övgü dolu mesajları ile memleket yolunda çalışmaya teşvik etmiştir.²⁴

Cemiyet, kuruluşu ve çalışmaları ile diğer illerde aynı amaçlarla çalışacak kadın cemiyetlerinin kurulmasında da etkin olmuştur. Kısa bir süre içinde benzer ya da aynı isimle Kangal, Konya, Burdur, Yozgat, Pınarhisar, Erzincan, Eskişehir, Kayseri, Amasya Burdur, Kayseri, Bolu ve Erzincan'da kadın dernekleri kurulmuştur. Maraş, İzmir gibi çeşitli fecayiin vuku bulduğu şehirler için para yardımında bulunmak, askerler için çorap örme kampanyası açmak, yine askerler için kullanılmak üzere Sivas'ta kesilen kurbanların derilerini nakde çevirmek, yetim kız çocukları için kavurma yapmak, Cemiyet tarafından gerçekleştirilmiş diğer önemli faaliyetlerdendir²⁵.

2.2. Cemiyet'in İstanbul Hükümeti'ne Uyarıları

Cemiyet'in, resmi kuruluşundan önce yapılan 28 Kasım 1919 tarihli toplantı sonunda çekilen telgraf ile Padişaha, Hükümet'i, Mondros sonrası ülkede yaşanan haksızlıkları gidermek yolunda çalışması hususunda yönlendirmesi, talebini iletilmiştir. Aynı tarihte doğrudan Sadrazam ve Dâhiliye Nazırına da benzer istekleri içeren telgraf çekilmiştir²⁶:

"... Mütarekeden beri memleketimizin düçar olduğu tarizat ve tecavüzat-ı hak-hakşikenaneden müteessir ve meyus olarak... hürriyet ve adalet vaat eden Düvel-i

23 Baykal, a.g.e., ss.26-28.

24 "İstanbul'daki medeni zalimlerin elinden tahlis-i nefse muvaffak olarak selamet ve sıhhat Ankara'ya muvasalatınızı..." Cemiyet tarafından Halide Edip'e çekilen 3 Nisan 336 tarihli hoş geldin telgrafı için bkz.: Baykal, a.g.e., s.71.

25 Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi (4 Eylül 1919-9 Kasım 1920)*, s.108.

26 Baykal, a.g.e., ss 20-21.

İtilafiye mümessillerine müracaatla hakk-ı meşruamızın tanınması... haksızlıkların bir an evvel tamiri... talep ve rica edilmiş olduğundan hükümet-i Seniyye'nin de teşebbüsat-ı cedidede bulunarak bu maksadın bir an evvel husulüne sarf-ı mesai eylemesi..."

Cemiyet, ülkede yaşanan hemen her önemli siyasi gelişme ve haksızlıklarla ilgili olarak Hükümeti uyarılmış, sorumluluklarını hatırlatmıştır.

İngiltere, Mondros Ateşkesi sonrasında Urfa, Antep, Maraş, Adana illerini işgal etmiş kısa süre sonra da bu bölgeyi Fransa'ya devretmişti. Fransa adı geçen şehirleri işgal ederken Ermenileri de kullanmış, bu tutumu da kanlı olaylara zemin hazırlamıştı. Cemiyet, 1 Şubat 1920'de Sadrazam'a ve İçişleri Bakanlığı'na Fransızlarla Ermenilerin Maraş'ta yaptıkları vahşiliklerin önüne geçmek için girişimlerde bulunması talebini iletilmiştir. Maraş'taki kardeşlerini kurtarmak için kadınların erkeklerle birlikte gideceği, ülkenin savunması için erkeklerle birlikte mücadele hususunda yemin ettikleri bildirilmiştir. Hükümet'ten Maraş'taki dindaşların kurtarılması istenmiş, bunun sözle değil fiiliyatla gösterilmesi istenmiştir.

İstanbul'a telgraflar yoluyla iletilen talepler ve uyarılar içinde en ağır ifadeler Damat Ferit Paşa için kullanılmıştır. Sivas'a bağlı kaza ve nahiyelerde Cemiyet'in şubelerinin açılması yönündeki 24 Nisan 1920 tarihli genelgede bu ifadeleri görmek mümkündür²⁷:

"... Cemiyet'in maksadı memleketimizi parçalamak isteyen düşmanlara kadın ve erkek vatanın müdafaası için birleşmiş olduğumuzu ispat etmek ve aynı zamanda Türk kadınına yakışacak bir surette... Memleketimize hizmet etmekten ibarettir... İngilizler İstanbul'u tamamen işgal ederek memurlarımızı birer uşak gibi maiyetlerinde kullanarak Padişahımız ise mahsur kalmıştır... İngilizler Ferit Paşayı Sadrazam intihap ettiler... Onun Sadrazam olması memleket için bir felakettir. İngiliz paraları ile memleketi satmak isteyen... Böyle bir vicdansız, Anadolu'nun saf ve temiz ahalisi onu Sadrazam diye kabul etmiyor ve etmeyecektir... İngiliz paralarını cebine doldurarak memleketi sevk, Müslümanlığı muhafaza etmek isteyen dindaşlarımıza ettiği eziyetleri... Ankara, aldığı havadisi bütün vilayetlerdeki kadın cemiyetlerine bildiriyor. Biz de... size bildiriyoruz. Siz de kazanızdaki bütün hanımlara anlatırsınız..."

Amasya Genelgesi ile başlayan Erzurum ve Sivas kongreleri ile merkezileşen ve halk ile bütünleşen Kurtuluş Hareketi, 1919 yılı sonlarında İstanbul Hükümeti'ne genel seçim yapılmasını kabul ettirmişti. Cemiyet, çektiği telgraf ile siyasal açıdan izlenmesi gereken yolu Meclis'e hatırlatmış, uyarılarda bulunmuştur. 21 Şubat 1920 tarihli telgrafta mebuslardan, kişisel ihtiraslardan uzak kalmaları ve münakaşa ile vakit geçirmemeleri istenmiştir. Mütareke imzalandığında Osmanlı egemenliğinde olan toprakların Osmanlı mülkü olduğu, Mondros sonrası gerçekleşen işgallerin uluslararası hukuka aykırı ve zalimce olduğu ifade edilmiştir. Barış görüşmeleri sırasında bu duruma

27 Baykal, a.g.e., ss.73-74.

aykırı olan koşulların kabul edilememesi aksi halde barışın kurulamayacağı vurgulanmış, Meclis'ten bu yolda çalışmasının beklendiği bildirilmiştir.

2.3. İtilaf Devletleri Temsilcilerini Protesto Faaliyetleri

Birinci Dünya Savaşı yıllarında aralarında yapılan gizli paylaşım anlaşmaları doğrultusunda İngiltere, Fransa ve İtalya Mondros Ateşkesi'nden sonra Anadolu'yu işgal etmişlerdi. Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Ateşkes sonrası yaşanan haksız işgaller ve bu işgallerle paralel giden elim olaylardan İtilaf devletlerini sorumlu tutmuştur. Bundan dolayı, İtilaf devletlerinin İstanbul'daki siyasi temsilcilerini protesto etmek, Cemiyet'in mesaisi içinde geniş yer tutmuştur²⁸.

Cemiyet'in ilk telgrafı 28 Kasım 1919 tarihlidir. ABD, İngiltere, Fransa ve İtalya siyasi temsilcilerinden yapılan haksızlıkların düzeltilmesi istenmiş, Avrupa ve ABD kamuoylarının Türkiye'de yaşanan facialara önem vermediği belirtilmiştir. İşgaller ertesinde yaşanan acı olayların milletler tarihinde nadir rastlanır düzeyde olduğu ifade edilmiş, Yunan işgali ile İzmir'den kaçan insanların açlıkla pençeleştiği vurgulanmıştır. Aynı telgrafta, Türklerin zulüm ve haksızlıklarla mücadele konusunda kararlı olduğu vurgulanmış, Avrupa ve ABD'nin, uygar toplumlara yakışır bir tutum takınacakları umudunun korunduğu dile getirilmiştir²⁹.

İzmir'in Yunanistan'a bağlanması çalışmalarının hız kazandığı günlerde, 17 Ocak 1920'de çekilen telgrafta ise Wilson İlkeleri temelinde Türklerin haklılığı savunularak, mücadele kararlılığı dile getirilmiştir³⁰:

"... İzmir, tarihen ve irken Türk olduğu gibi bugün de yarın da Türk olacaktır....Biz Türkler böyle istiyoruz....Biz Türkler artık bu sürüncemeli hayattan bıktık. Ya insanca yaşamak ya ölüm! Yaşamak bizim hakkımızdır. Ölüm ise katillerin bizi öldürmesi ile kabil olabilir. Bunu da medeni Avrupa ve Amerika milletlerinden beklemiyoruz... Bütün milletler, devletler bilsinler ki Türkler, Anadolu'da ikinci bir Makedonya ihdasına asla müsaade etmeyeceklerdir."

Cemiyet'in 24 Aralık 1919 tarihinde, İstanbul'daki ABD, İngiltere, Fransa ve İtalya siyasi temsilcilerine çekilen telgrafta ise Güney Cephesi'nde Fransa'nın daha kanlı olaylara sebebiyet verebilecek tutumuna dikkat çekilmiştir. Fransa'nın, işgalci olarak bulunduğu Kilis'te yayınladığı ve keyfi olarak silah kullanacağını haber veren beyanname ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Afrika içlerinde vahşilere uygulanmamış muamelenin şanlı bir tarihe, kadim bir uygarlığa sahip olan Müslümanlara reva görüldüğü ifade edilmiş beyanname, Avrupa ve ABD'nin uygar toplumları nezdinde protesto edilmiştir.

28 Afetinan, a.g.m., s.1998.

29 Baykal, a.g.e., ss.220-221.

30 Baykal, a.g.e., s.29.

İstanbul'daki siyasi temsilcileri protesto faaliyeti yanında Cemiyet, eşleri aracılığıyla ilgili devletlerin Cumhurbaşkanlarına etki etmeye de çalışmıştır. Bu konuda Halide Edip'in fikri sorulmuş, hangi kadın cemiyetlerine telgraf çekebilecekleri konusunda yardımcı istenmiştir. Fransa Cumhurbaşkanı Poincaré'nin eşine 17 Ocak 1920'de çekilen telgraf çekilen acıları anlatmaya dönük duygulu ifadeleri içermektedir³¹:

"... Anadolu kadınları sizin ali vicdanınıza, pek müşfik olacağı tabii olan kadın kalbinize danışıyor. Cihana sulh ve müsalemet temini için harp ettiğini söyleyen zevçlerinizin, milletlerinizin bu fecayi karşısında sükut etmesi yakışır mı? Aziz madamlar! Biz Türk kadınları tekrar sizden rica ediyoruz. Zevçlerinize hak ve adaleti kendilerinden isteyen bir kadın tahakkümü ile söyleyiniz...mütarekenin imzalandığı gün elimizde olan memleketlerimizin her türlü müdahaleden azade olarak bila kayd ve şart bizim elimizde kalması lazım gelir... Biz Anadolu kadınları sizin vicdanınızın emrine razıyız. Çünkü kadın kalbi haksızlığa razı olamaz... Memleketlerinin müdafaası yolunda evlatlarını, kocalarını, kardeşlerini kaybeden Anadolu'nun gözleri yaşlı anaları, kızları, kardeşleri size hürmet ve tazimlerini yollar..."

ABD Başkanı Wilson'un eşine gönderilen telgrafta ise 14 Nokta Bildirisi hatırlatılmıştır³²: *"Sulh ve selamet-i cihanın iade ve idamesi için Yenidünya'nın alim, filozof muallimi olarak zevc-i muhtereminiz Mister Wilson tarafından... ilan olunarak... büyük bir memnuniyetle mazhar-ı hüsnü kabul olan prensiplere biz Türkler de... izhar-ı itimat eylemiştik."* Bu telgrafta, Mütareke'nin akabinde bu prensiplere uyulmadığı belirtilmiş, Wilson'un, bu ilkeleri hayata geçirmek yolunda çaba harcaması istenmiştir. Aynı tarihte Amerika Ayanı'na çekilen 27 Mart 1920 tarihli telgrafta da benzer düşüncelere yer verilmiş, İstanbul'un resmi işgaline değinilmiştir. İşgal esnasında Meclis'in basılması hatırlatılmış; Türk milletini boğmak amaçlanıyorsa hiçbir milletin tamamen öldürülemeyeceği belirtilmiştir. Avrupa medeniyet hak ve adalete davet edilmiş, yıkıcı uygulamaların sürmesinin ise kurutuluş mücadelesini daha da güçlendireceği vurgulanmıştır³³.

Cumhurbaşkanı eşlerine çekilen telgraflarda göze çarpan en ilginç nokta ise Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na giriş nedeni konusunda yapılan değerlendirme olmuştur: *"Türk milleti Almanla iştiraki ilmiden ve irfanından istifade ettiği, evlatlarını gönderip o memleketlerde tahsil ettirdiği... Fransa'ya... İngiltere'ye harp etmek için... yapmadı"* ³⁴. denilerek Osmanlı-Alman ittifakının Rus tehlikesinden kaynaklandığı ifade edilmiştir.

31 Baykal, a.g.e., s.31.

32 Baykal, a.g.e., s.32.

33 Baykal a.g.e., s.38.

34 Baykal, a.g.e., s.30.

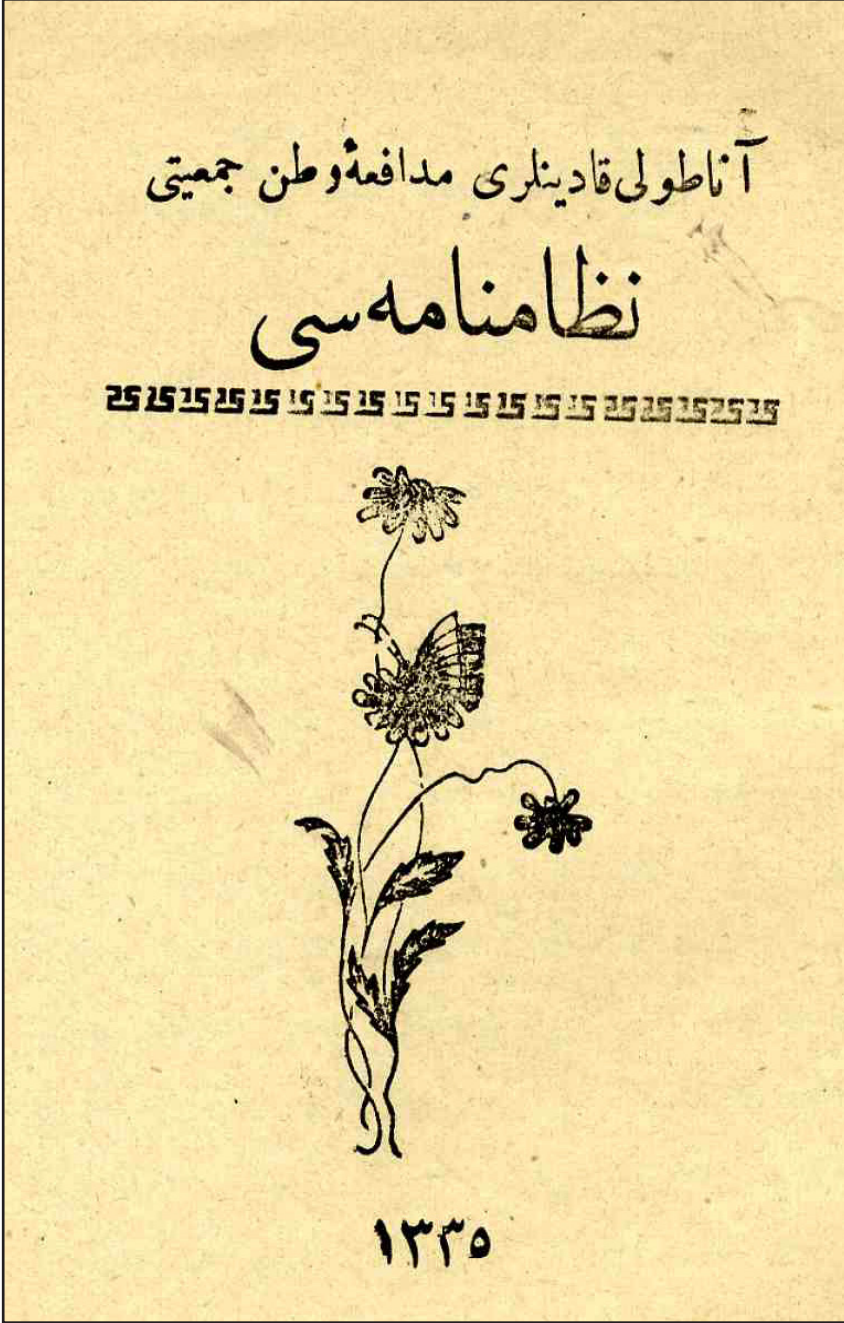
Sonuç

Melek Reşit Hanım'ın fikirleri ve duyguları hakkında bir hükme varmak için hiç kuşkusuz, Cemiyet'in başkanı olarak birinci derecede etkin olduğu faaliyetleri değerlendirmeyi gerektirmektedir. Yaptığı konuşmalar ve Cemiyet yazışmalarında somutlaşan düşünceler açısından bakıldığında; Osmanlı Devleti'nin son dönemi, Birinci Dünya Savaşı sonrasında cereyan eden siyasal gelişmelerde ABD'nin ve İtilaf devletlerinin rolü konularında ortalama bir bilgi birikimine sahip olduğu, Anadolu'da yaşanan gelişmeleri bu bilgi temelinde değerlendirdiği söylenebilir.

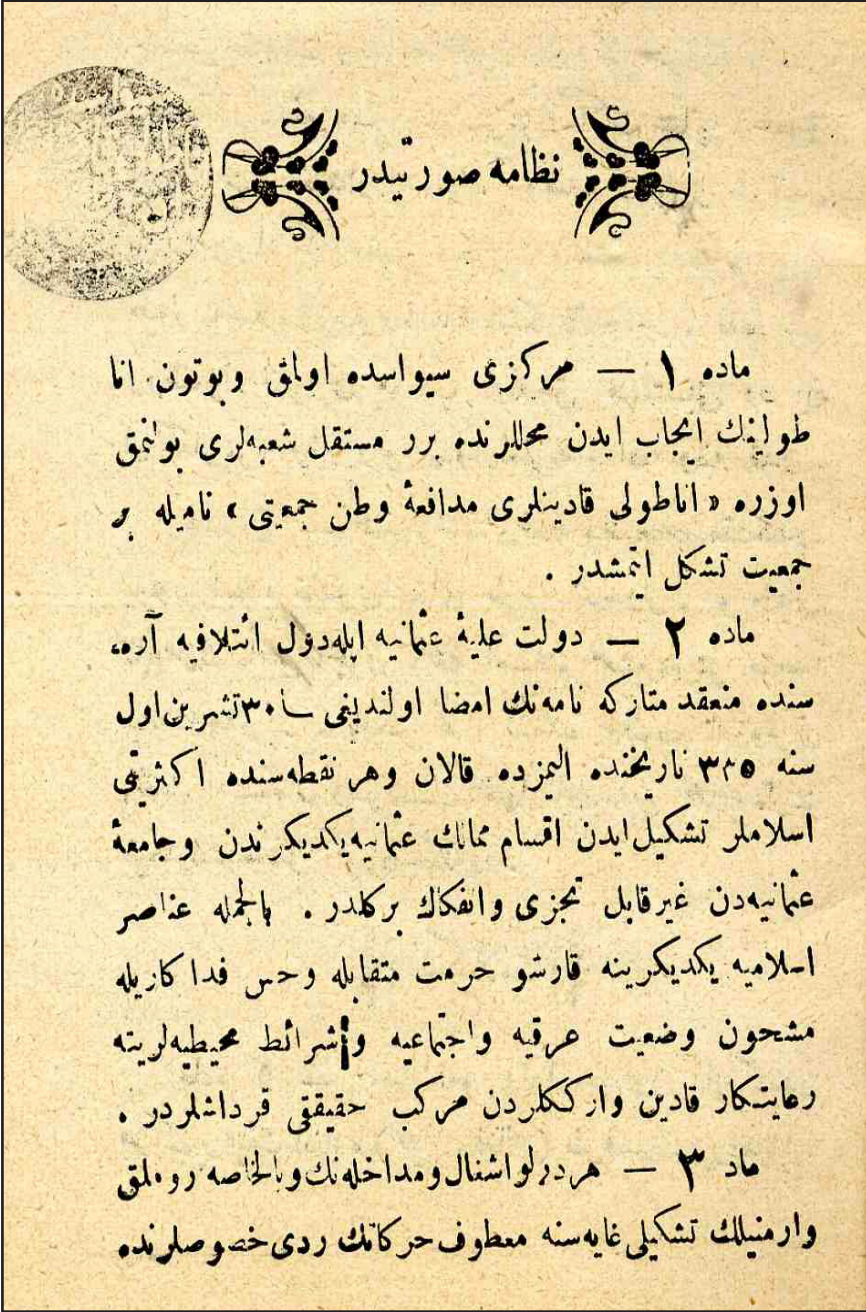
Melek Reşit Hanım Sivas'ta bir cemiyet kurma girişiminde; eşinin ilin valisi olmasının, Sivas Kongresi'nin bu şehirde akdedilmesinin cesaretlendirici ve teşvik edici olduğu muhakkaktır. Ancak söz konusu dönemde, geleceğin belirsizliği sebebiyle, kişilerin, Anadolu Hareketi'nin mi yoksa İstanbul'un mu yanında yer alması gerektiği konusunda anlaşılabilir bir kararsızlık duygusunu taşıdığı da unutulmamalıdır. Bu koşullarda Melek Reşit Hanım'ın yürüttüğü çalışmaları ve net bir biçimde Mustafa Kemal'in safında yer almasını, mücadelecisi, bağımsızlıkçı kişiliğine yormak yanlış olmasa gerekir. Başkan olarak, başka illerde Cemiyet'in şubelerinin açılması konusundaki çabası ve başarısı da, Melek Hanım'ın, küçük bir şehirde sıkıldığı için kendini oyalamaya çalışan bir bürokrat eşi değil, memleketin kurtuluşu için samimiyetle çalışan bir Türk kadını olduğunu kanıtlamaktadır.

Anadolu Hareketi'nin başlangıçtan itibaren, İstanbul karşısında gayri meşru bir hareket konumunda bulunmasından dolayı, halkla bütünleşme yolunda ciddi sıkıntılar yaşadığı hatırlanmalıdır. Bu çerçevede, Cemiyet'in yeni şubelerinin açılması, daha fazla kadının dolayısıyla daha fazla erkeğin Ulusal Mücadele'ye destek vermesi anlamına gelmiştir. Anadolu'da işgalcilerin sebep olduğu insanlık dışı olaylara dikkati çekebilmek için ABD ve bazı Avrupa devletlerinin Cumhurbaşkanı'nın eşlerine telgraf çekilmesini de, Türk Kurtuluş Savaşı yıllarında cari olan mücadele metotlarından oldukça farklı, kadınca bir yöntem olarak değerlendirmek gerekmektedir. Maddi yokluklar içinde sürdürülen silahlı mücadele yıllarında, askerler için çorap ördürmek ve kurban derilerini nakde çevirmek, yetim kız çocukları için kavurma yapmak gibi faaliyetleri de Melek Hanım başta olmak üzere Türk kadınının geleneksel kucaklayıcılığının ve şefkatli yüreğinin nişanesi olarak yorumlamak hakşinas bir tutum olacaktır.

EKLER

EK-1: Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Nizamnamesi*
*Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, K. 28, G. 98, B. 98001.

EK-2: Nizamname Sureti*

*Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, K. 28, G. 98, B. 98-a 001.

= ۲ =

جعیتمز مقاومت ومدافعه ایچون لازم کن هر شینه توسل
ایده جقدر . غیر مسلم و طنداشلر بزمک جاکیت عثمانیه و حقوق
اسلامیه منری خللدار ایده جک بروقه به کندیلری طرفندن
سبیت ویرلد کجه حقوق تابعیتلرینه و مقتضیات دینه و عنعنات
ملیه لرینه اسلام قادینلری دائماً رعایتکارقاله جقدر . فقط ملت
ووطنمزمک ضررینی موجب اوله جق هر تشبیهی رد ایله
ار ککلر بزمزه برابر و بوتون وارلقمزمزه مدافعه اولنه جقدر .
ماده ۴ — جعیتمز اعضای فعاله و طبیعیه دن متشکلدر .
بوتون اسلام خانلری اعضای طبیعیه سندندر لر . بو مقدس
نایه مزمک تأمین ایچون بالجه اسلام همشیره لریمز متحداً
چالیشه جقدر لر . بالکنز تحت اشغله بوتوب ارزولرینی
بالفعل استعمال و سر بسپت اظهار ایده مه بن همشیره لریمز
شهمدیلك معذور کوريله جکلوردر .

تشکيلات

ماده ۵ — جعیتمک امور و اداره می اون آلی کشیدن
مهرکب بر هیئت اداره (هیئت فعاله) طرفندن تدویر ایدیلیر .

EK-3: Nizamname Sureti*

*Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, K. 28, G. 98, B. 98-b 001.

= ۳ =

ماده ۶ — هیئت اداره ؛ جمعیت اعضا سندن متشکل
قونفره طرفندن انتخاب اولنور . انتخاب اولنان هیئت اداره
ایچلرندن رای خبی ایله بر رئیسه ، بر رئیسه ثانیه بر کاتبه
انتخاب ایدر لر . کاتبه جمعیتک کاتبه مسؤله سیدر . هیئت
اداره ده یرلیدن اولمق اوزره منتخب برده وزنه دار وارور .

وظائف

ماده ۷ — هیئت اداره جمعیتک هیئت اجراییه و فعاله سی
اولوب لافل اون بئش کونده بر اجتماع ایدرک جمعیتک امور ایله
استغال ایدر . رئیسه نك کوره جکی لزوم و کاتبه مسؤله
طرفندن وقوعبولان دعوت اوزرینه دعایبق اجتماع ایدر
بیلیر . اوچدفعه بلامعذرت کلمه ین اعضا مستعفی عدا ایدیلرک
هر حال یرینه دیکری انتخاب ایدیلیر . جمعیتک بالعموم محرران
جمعیتک مهر رسمیسیه تمهیر ایدیلرک بر رئیسه نك دیا رئیسه
ثانیه نك و پاخود هیئت اداره دن برینک و کاتبه مسؤله نكده
مطلقا امضاسی بولنه جقدر . جمعیتک حکومته قارشو مرخصی
هیئت اداره رئیسه سی و رئیسه ثانیه سی ایله کاتبه مسؤله سیدر .

EK-4: Nizamname Sureti*

*Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, K. 28, G. 98, B. 98-c 001.

= ۴ =

ماده ۸ - جمعیتك صرفیاتی هیئت اداره قرار یله
و کاتبه مسؤله تک اعضا سیله اجرا ایدیلیر . بوتون هیئت
اداره اعضا سی : اعضا ی طبیعی قیدی وظیفه سیله مکلفدر .

ماده ۹ - جمعیتك امور حسابیه سیله مشغول
اداره رئیس سیله کاتبه و وزنه داردن مرکب بر قاصه هیئت
اولوب بو هیئت اداره یه قارشو . سئول اولدینی کبی هیئت
اداره اعضا سیده قونغره هیئته قارشو مسؤلدر . جمعیتدن
وقوع بوله جق دعوت اورینه قونغره هیئت اوج آیده بر کره
اجتماع ایدره ک ؛ حسابانی تدقیق ایدر و معاملات حقنده
ایضاحات ایستر .

ماده ۱۰ - جمعیت عنداللزوم موظف مأمورلر
استخدام ایده بیلیر . جمعیتك واردات و صرفیاتی لزوم
کر اولدیکی زمان اعضا ی فعاله ایله طبیعی طوبلانهرق تبرع
ایده جکلری اعانه دن عبارت اوله جقدر .

ماده ۱۱ - لزومنده قونغره قرار یله نظامنامه تعدیل
وتبديل ایدیله بیلیر .

EK-6: Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Başkanı Melek Reşit Hanım ve eşi Sivas Valisi Reşit Paşa.

EK-7: Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti II. Başkanı Makbule Hanım ve Arkadaşları.

KAYNAKÇA

I. Arşiv

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Nizamnamesi;

-*Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi*, Kutu 28, Gömlek 98, Belge 98001.

-*Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi*, Kutu 28, Gömlek 98, Belge 98-a 001.

-*Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi*, Kutu 28, Gömlek 98, Belge 98-b 001.

-*Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi*, Kutu 28, Gömlek 98, Belge 98-c 001.

-*Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi*, Kutu 28, Gömlek 98, Belge 98-d 001.

II. Kitap ve Makaleler

AFETİNAN, Ayşe, “Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti”, *VIII. Türk Tarih Kongresi (11-15 Ekim 1976) Kongreye Sunulan Bildiriler*, III. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1973, s. 1993-2000.

AKŞİN, Sina, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, Mutlakiyete Dönüş (1918-1919)*, C. I, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1998.

Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, (Editör, Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan), Siyasal Kitabevi Yay., Ankara, 2011.

[BAYKAL, Bekir Sıtkı](#), *Milli Mücadelede Anadolu kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1986.

ÇİLOĞLU, Fahrettin, *Kurtuluş Savaşı Sözlüğü*, Doğan Kitap, İstanbul, 1999.

Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi (4 Eylül 1919-9 Kasım 1920)*, II. Cilt, 2. Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1991.

GÜRER, Cevat Abbas, *Ebedi Şef, Kurtarıcı Atatürk'ün Zengin Tarihinden Birkaç Yaprak*, İstanbul, 1939.

KOCATÜRK, Utkan, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1918-1938*, 2. B., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

MERAY, Seha L.-Olca, Osman, *Osmanlı İmparatorluğunun Çöküş Belgeleri (Mondros Bırakışması, Sevres Antlaşması, İlgili Belgeler)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1977.

ÖZKAN, Abdullah, *A'dan Z'ye Kurtuluş Savaşı ve Atatürk Dönemi*, Boyut Yayıncılık ve Ticaret AŞ, İstanbul, 2005.

SELEK, Sabahattin, *Anadolu İhtilâli*, C. 1, 8. Basım, Kastaş AŞ Yayınları, İstanbul, 1987.

ŞAHİN, Enis, “*Sivas Kongresi Hazırlıkları ve Sivas Valisi Reşid Paşa*”, *Sivas Kongresi III. Uluslararası Sempozyumu (2-3 Eylül 2004)*, Yay. Haz., Nilgün İnce, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2005, s. 183-214.

YULARKIRAN, Cevdet Reşit, *Reşit Paşa'nın Hatıraları (Sivas'ta Harekâtı Milliye Başlangıcından Sivas Kongresi ve Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Açılışına Kadar)*, Tan Matbaası, İstanbul, 1939.